

ЕСТОНИЈА – ПРВА ЗЕМЉА СА ЕЛЕКТРОНСКОМ ВЛАДОМ

Кључ њиховог најрејка је висок ниво знања и образовања, према којима Естоници имају традиционално позитиван однос

Април можда није најбоље доба за посету Естонији, али ни посета није била туристичка. Добио сам прилику да као члан делегације представника српских општина будем на студијском путовању у Естонији и ту прилику нисам пропустио. Разлог или тема овог студијског путовања беше упознавање са њиховим достигнућима у реализацији пројекта електронске управе, по чему Естонија данас служи као пример, а можда и узор и већим и богатијим државама.

За 5 дана се не може упознати једна земља, али неки званични подаци који су нам презентовани могу доста помоћи. Естонија је земља на обали Балтичког мора, има нешто преко 1,3 милиона становника и површину од око 45.000 km². Естонија нема богату историју у поређењу са нашом. Први пут независна држава постала је 1918. године, 1940. је пала под немачку окупацију, а од 1944. је у саставу СССР, што Естонци, који данас чине 68% популације, такође сматрају периодом окупације. Распадом СССР 1991. године Естонија поново постаје независна држава, а 2004. постаје чланица ЕУ. Није богата природним ресурсима, осим шума које покривају близу 50% територије, али дрвна индустрија није носилац привредног развоја. Тек после 2000. године константно бележи позитиван раст GDP (брuto друштвени производ), а од 2004. године, од уласка у ЕУ, тај раст се креће између 8 и 11% годишње, тако да су Естонци достигли просечну плату од 650 евра. *Судећи по аутомобилима које возе рекло би се да су још богаћији.* Кључ њиховог напретка је висок ниво знања и образовања, према којима Естонци имају традиционално позитиван однос.

Као што рекох, циљ наше посете беше да видимо колико су “успели” у развоју електронске управе (e-government). Оно што смо сазнали и видели заиста је поучно. Стартном позицијом сматрају 1994. годину када је као један од стратешких праваца развоја друштва дефинисан и развој ИСТ или ИТ (информационе и комуникационе технологије). У то време Естонија је била економски сиромашна земља и имала је неколико узастопних година негативан раст GDP (1992. чак -14%), али су као своје предности за развој информатичког друштва препознали или сматрали добар ниво образовања, утицај развијених земаља из окружења (Финска, Шведска, Немачка), неоптерећеност застарелом технологијом и своју величину, тј. то да су мала земља. Начела развоја информатичког друштва и акциони план на државном нивоу озваничени, тј. усвојени су 1998. и од тада је, поред осталог, озаконена обавеза свих нивоа власти да у својим буџетима сваке године издвајају 1% буџетских средстава и наменски их улажу у развој ИСТ. Та обавеза постоји и данас. За пројектовање развоја информатичког друштва као и за вођење и праћење реализације пројекта електронске управе

држава је формирала Академију за електронску управу (e-Governance Academy) као посебну државну институцију. Августа 2000. Влада Естоније је одржала прву седницу “без папира”, тј. материјали, документација, сазивање, вођење седнице и архивирање материјала су обављени у електронској форми и путем интернета, што се сматра првим случајем у свету, па се данас Естонија хвали тиме да је прва земља у свету која је увела систем електронске Владе.

То је историја, а део стварности могли смо да видимо када смо посетили државну скупштину, Владу и управе два највећа града у Естонији, Талин и Тарту, као и једну руралну општину. И свуда смо срели управу “без папира”. На сваком столу уместо бележнице и оловке компјутер. Као куриозитет нам је наведен податак да је у неким службама забрањена употреба папира. Наш домаћин у Влади нам је објаснио како су уштеде у папиру огромне и како им је претходно за сваку годину рада Владе само за потребе архивирања била потребна омања просторија за прихват регистрара. Поређења ради, за потребе сваке седнице Скупштине наше општине потребно је ископирати преко 10.000 страна скупштинског материјала у просеку, а спадамо у мање општине. Додајмо и уштеде у тро-

Кабинет Владе Естоније

шковима доставе материјала, брзини комуникације... У Естонији пројекат електронске управе је већ остварен у 40% локалних самоуправа, а план је да до 2009. тај процес буде завршен.

Данас Естонија у цифрама изгледа овако: дигитализована телекомуникациона мрежа у целој земљи, све школе у Естонији конектоване на интернет, 42% домаћинстава поседује кућни рачунар од којих је преко 80% прикључено на интернет, 62% од укупног становништва користи интернет, постоји око 700 бесплат-

них приступних места интернету (општине, библиотеке, кафићи, хотели и др.) и око 770 јавних места за безжичну конекцију, број мобилних телефона већи од броја становника, а 95% становника су претплатници мобилне телефоније, 50% клијената банака (76% корисника интернета) управљају новцем на својим банкарским рачунима путем интернета (e-banking), преко 80% пореских пријава се подноси путем интернета...

Јавна предузећа, установе, школе, вртићи и све друге државне јавне институције и службе имају законом прописану обавезу да имају портал на ком грађани могу пронаћи сва документа и све информације које се тичу рада институције и које су од значаја за грађане. Када су у питању заседања парламента, владе и већине општинских скупштина и савета, поред тога што је грађанима путем интернета доступан материјал који ће се разматрати на седници и материјал који је усвојен, све чешће га могу пратити и као директан пренос. То је прилог транспарентности рада свих нивоа власти.

Од 2002. уведен је за грађане обавезан систем електронских личних карата (ID card) са чипом који омогућава приступ свим подацима о грађанину и који је државној администрацији али и грађанину донео многе повољности. Поред основне улоге ID card грађанину омогућава приступ интернет систему дигиталних потписа, тј. могућност приступа порталима за које је потребна идентификација, као што је гласање путем интернета (из своје куће), могућност коју су грађани Естоније добили још 2005. године. Поред тога, грађанин који нема код себе возачку дозволу или саобраћајну дозволу за возило, дозволу за оружје или нпр. неки документ потребан за утврђивање пореске обавезе, неће имати проблема код службеног лица одговарајуће јавне служби јер је ID card довољан документ којим служба приступа бази података и врши проверу за само неколико секунди. Грађанину је она довољна да у јавном превозу докаже да је платио месечну карту, да му на територији целе ЕУ послужи као путна исправа, тј. пасош, као и разне друге повољности.

С обзиром да је мобилна телефонија део овог система грађанин телефонски, поред јавног паркинга, може платити рачун за такси, хотел, салон, али и рачун у многим продавницама и радњама. Плаћања су могућа и кад се грађанин налази ван Естоније.

А шта подразумева пројекат е-police или електронска полиција? Естонија је планирала да до краја 2007. сва патролна возила у целој земљи буду опремљена електронским радним станицама које ће патроли, са било које локације, електронским каналима омогућавати да у року од неколико секунди добију из одговарајуће базе података све потребне податке о возилу или возачу који је заустављен ради легитимисања, нпр. да ли је возач кажњаван и да ли се возило налази на списку крадених. С друге стране грађанин може такође за неколико секунди на лицу места на монитору добити слику саобраћајне гужве на раскрсници или путу као и руту којом ће најлакше стићи до циља, али ће и преко мобилног телефона од службе полиције бити обавештен да му за неколико дана истиче важност дозволе коју треба продужити.

Посебно упечатљив утисак оставила је посета једној

репрезентативној гимназији јер је, од свега што нам је представљено током посете, ту било најочигледније и најлакше сагледати какве могућности доноси ера информатичког друштва. Школски дневник као ни остала школска папирна евиденција не постоје, свако радно место има свој компјутер, сви компјутери су умрежени, школа наравно има свој портал, сваки ученик и сви професори имају приступ порталу под својим корисничким именом, тј. шифром, сви професори имају положен специјални курс из ICT, сва предавања се постављају на портал, као и оцене из свих предмета, евиденција о присутности ученика и све друге евиденције. Чак се и домаћи задаци често постављају у електронској форми и ученици им приступају са кућног рачунара. Али приступ порталу је предефинисан, тј. за сваку категорију корисника је програмирано како може да приступи порталу, шта може само да види, а где може да уписује, па тако директор може да види сву евиденцију, али ништа не може да уписује, предметни професор може да уписује само у својим колонама, разредни старешина може да види све оцене ученика, али не може да уписује друге оцене, а родитељ може да приступи порталу и да види оцене или присутност настави али само за своје дете. Комуникација разредног старешина са родитељима се обавља путем електронских порука преко интернета и мобилног телефона и свакодневна је. Свака посета порталу се бележи, па професор може видети који ученик у ком термину и колико дуго се задржао на којој лекцији, чак ученик том приликом може поставити питање професору. Наведен нам је пример ученика те школе који живи у Немачкој где је професионални спортиста, али прати наставу преко интернета, ради домаће задатке и завршава разреде у року.

Читаоница у једној од гимназија

Свестан сам да сам видео само део слике естонске садашњости, али и ти делићи ми помажу да наслутим колико су широк рам припремили. И непрекидно ми се враћа у сећање чињеница да је Естонија видела своју шансу и у томе што је мала земља. "Европски мали брже реагују" је парола под се којом Естонија креће у своју будућност. *Наша народна изрека каже: "Ко умије, њему двије"*

Радован Јаковљевић